

SZEMLE

PÁLFFY PÁL NÁDOR LEVELEI (1644-1653)

Összegejtötte, sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta, a mutatókat készítette: S. Lauter Éva

Régi magyar történelmi források. Első kötet
Az ELTE Közép- és Koraujkori Magyar Történelmi Tanszék Kutatócsoportjának
forrásközlő sorozata

A kutatócsoport vezetője: R. Várkonyi Ágnes
Sorozatszerkesztők: Horn Ildikó, Kreutzer Andrea

(Budapest, 1989. 223 o.)

Hazai tudományos könyvkiadásunkban az utóbbi esztendőkből örövendetesen megszaporodtak a közelmúlt és a félmúlt eseményeit tárgyaló monográfiák, visszaemlékezések, dokumentumgyűjtemények. Nem véletlen, hiszen az elhallgatott, vagy elhallgattatott történelmi tények, események és vélemények, lévén sokak által megélt vagy átélt eseményekről szólók, törvényszerűen az érdeklődés középpontjába kerültek. Éppen ezért igen örövendetes, hogy egy olyan új tudományos sorozat indult el, mely a régmúlt idők történelmi dokumentumainak közkinccsre tételére hivatott. Ennek első köteteként Pálffy Pál nádornak Batthyány Ádám dunáninneni főkapitányhoz és Batthyány Borbálához 1644 és 1653 között írt leveleit tartalmazza.

A történelmi forráskiadás az utóbbi években meglehetősen elhanyagolt területe a történelmi tudománynak. Ám nem csupán ezért üdvözlendő ez a munka, hanem azért is, mert egy olyan személyt, s egy olyan korszakot mutat be a levelein keresztül, akire és melyre a Habsburg-ellenes függetlenségi harcok fényében inkább csak a történelmi féltárgyak borult. Pálffy Pál nádor alakja – mint a család többi tagjé is – a történelem folyamán, a Habsburgokhoz való hűségük következtében, már eleve „gyanús” volt, maga a nádor is jószerével csak a „rokonszenves, de balszerencsés, gyenge kezű politikus” jellemzést érdemelte ki. Az utóbbi évtized kutatásai tárták fel, hogy az erdélyi fejedelemség, továbbá a kuruc mozgalmak mellett mennyire fontos folyamatok zajlottak a királyi

Magyarországon belül. Ezeket az Esterházy Pál nádorról, vagy Pázmány Péterről megjelent inkább népszerű, mégis hiánypótló munkák jelezték.

Pálffy Pál szám szerint 161 leveléből nemcsak a királyi Magyarország politikai életének kulisszatitkairól kaphatunk igen plastikus képet, hanem a mindennapi élet, halál sokszor babonába forduló történéseiről. A művelt, európai látókörű nádor is elborzadt például a rettegett pestis hírére írván, „hogi vagion 30 esztendeie, hogy az Detrekeő Jozzagomban leveő egi Falumban nem volt, s-e napokba egi beteges Pinter oda talalvan menni s-egi hazban megh szállani ezen eiel mindgiart negien holtak meg ezen hazban, ky maid ugi techik hogi halhatatlan volt ekkoraigh, s-egiebnak sem, hanem Innek rajtunk leveő ostoranak tulajdonithattuk.” (12. levél).

A Pálffy Pál életéről és hivatali működéséről közreadott tanulmány nem csak iránytűt ad kezünkbe az iratok értelmezéséhez és értékeléséhez, hanem számos új adattal gazdagítja e korszakból számos ponton meglehetősen hiányos ismereteinket. Különösen értékes az a tömör összefoglaló, mely a királyi Magyarországon politizáló különböző hatalmi csoportosulások exponenseit veszi számba. Különösen a magyar politikai vezető réteg és az udvari arisztokrácia egyes tagjai között (Auersperg, Lobkowitz, Puchheim) lévő kapcsolatok érdekesekek, melyekhez számos, eddig ismeretlen, vagy kevésbé ismert tény és adalékot szolgáltatnak a közreadott levelek.

Nemzedékek történelmi tudatában úgy élt és él még sokszor ma is, hogy két birodalom végvidékén pusztát léteért küzdött a nemzet, lényegében elhagyatva Európától, egy rideg, hullaszagú országban, ahol a provinciális műveltségű nemesség olykor egymással torzsalkodott. Am Pálffy Pál levelezéséből gyökeresen más kép tárul elénk. Számos adatot találunk arra nézve, hogy az 1647. és az 1649. évi országgyűléseken a magyar rendek milyen erőfeszítéseket tesznek akár a vallási türelem, akár a katonai védelem megszervezésének érdekében. A számos európai műveltségű és látókörű politikussal rendelkező magyar vezető réteg eleven és lüktető kapcsolatban volt az európai és katonai eseményekkel. A kor hírviszonyaihoz képest meglepően gyors, s viszonylag megbízható információkkal rendelkeztek a velenceiek dalmáciai hadisikereiről éppen úgy, mint az 1648-ban Párizsban kitört felkelésről, ahol Pálffy hírei szerint harmincezren keltek fel a király és Mazarin bíboros ellen, „s-azkj Kardinál Mazarant elevene[n] megh foghia száz ezer koront íghértek, s-azkj penig megh ölj 50 ezret” (43. levél). A távoli Angliából például az Oliver Cromwell vezette parlamenti hadsereg Marston Moor melletti győzelme alig egy hónap múlva már a nádor tudomására jutott (6. levél).

Különösen értékes forrásokat szolgáltatnak a levelek a végvári katonaság mindennapi életének és harcainak vizsgálatához csakúgy, mint az I. Rákóczi György erdélyi fejedelem Habsburg-ellenes harcaival. Kiemelésre kívánczik például az 1644. október 2-án a Hernád mentén I. Rákóczi György és Johann Götz császári tábornok csapatai között lezajlott ütközet leírása, melyben az ifjú Zrínyi Miklós is részt vett (11. levél). Miután Pálffy Pál az adott időszakban a Magyar Kamara elnöke, országbíró és nádor is volt, számos diplomáciai, gazdasági adatot tartalmaz levelezése a kutatók és a történelem iránt érdeklődők számára. A kiadvány kezelését elősegítik a különböző mutatók, s a betűhív közlés nem csak a nyelvészek és filológusok számára csemege, hanem szinte kópiaként őrzi az eredeti forrásokat az utókor számára.

Végül reméljük, hogy az ELTE Közép- és Korajkori Magyar Történelmi Tanszéke kutatócsoportjának forrásközlő sorozata nem marad folytatás nélkül, s a sorozat szerkesztői, a szerény anyagi keretből, különösen értékes, mégis megfizethető tudományos kiadványokat jelentetnek meg.

Czigány István

FRANZ PESENDORFER

FELDMARSCHALL LOUDON Der Sieg und sein Preis

(Österreichischer Bundesverlag, Wien, 1989. 280 o.)

A neves osztrák történetíró a Habsburg-Lotharingiai uralkodóház toszkánai ágához tartozó főhercegekről írt életrajzait követően immár a XVIII. század egyik legnevesebb hadvezérének pályafutását választotta témául. A kétszáz évvel ezelőtt elhunyt, Mária Terézia és II. József szolgálatában sikeres és népszerű tábornagy messziről ért fel a csúcsra. Amikor a szerző a hosszú életutat eleven színekkel élénk tárja, mindvégig hangsúlyt helyez annak bemutatására is, hogy a háborúról háborúra feljebb kerülő hivatásos katona győzelmei milyen árral jártak mind a győztes had, mind személyesen az ő számára.

A szerzőt, saját vallomása szerint, elsődlegesen éppen az a kérdés foglalkoztatta: Mi játszódhatott le egy hadvezér bensőjében, aki nemcsak maga ütközött állandóan a halálba, hanem aki mind a saját táborában, mind az ellenségénél lévő ezrekkel kapcsolatosan felelős volt életért és halálért. Az eddigi teljes életrajzi irodalom és az elérhető források feldolgozásával tett sikeres kísérletet a válaszadásra.

A szokatlan életút és a rendkívüli egyéniség bemutatása annak a ténynek a közlésével indul, hogy a livóniai születésű hadvezér nevét Habsburg-birodalombéli pályá-